

Кудіна В. О.
НТУ «ХП»

ВІЙСЬКОВЕ МИСТЕЦТВО КОЗАКІВ

Збереглося чимало свідчень військової майстерності козаків. Із покоління в покоління передавали на Січі здобуті в боях знання й досвід, які й донині слушно вважаються справжнім військовим мистецтвом. Українське козацтво не мало окремих родів військ. Козак був універсальним вояком. Він зазвичай володів усіма способами ведення бою та різною зброєю. Хоча, звичайно, окремі козаки відзначалися особливою майстерністю в тому чи іншому виді військового мистецтва.

Запорозька Січ виникла й розвивалася в тому регіоні, де в сутичках між сторонами, що ворогують, переважно брали участь озброєні вершники. Однак козацтво не мало достатніх матеріальних статків для утримання чисельної кінноти. Тому козаки виробляли власні бойові прийоми, щоб урівноважи-

ти свої військові можливості з ворожими. Запорожці були великими майстрами артилерійської справи. Вони віддавали перевагу легким гарматам, які давали можливість вільно маневрувати під час бою. Гармата була незамінною за навального козацького наступу. Поміж зброї особливою шаною в козаків користувалися рушниця, спис і шабля.

Гучної слави зажила козацька піхота – основний рід козацького війська. Під час бою козаки шикувалися у три шеренги. Стріляла тільки перша лава, друга подавала, а третя заряджала рушниці. Під час особливо жорстоких битв застосовувався й інші бойові лади. Наприклад, козацьке військо могло змішуватися з ворожим. Такий бій козаки називали галасом. Найоригінальнішим і найпопулярнішим серед козаків був бойовий порядок, що його називали табором. Табір застосовувався козацьким військом на марші, в обороні і наступі. Він будувався з возів, скріплених ланцюгом у кілька рядів. Наперед, з боків і позаду виводилися гармати. Військо перебувало в середині укріплення. Сучасники називали табір рухомою фортецею, бо козаки під прикриттям возів могли долати сотні кілометрів голим степом. Під час захоплення ворожих фортець козаки вдавалися до штурму. Якщо ж зазнавали невдачі, приступали до облоги, здійснювали підкопи під стіни ворожих фортець і закладали міни. Навпроти ворожих стін козаки насипали ще вищі вали й звідти успішно знекровлювали ворога. Постійна загроза нападів змушувала козаків дбати про розвідку. Для спостереження за місцевістю козаки використовували давні кургани або насипали свої. Винаходом козацтва була система димової сигналізації, що сповіщала населення про наближення нападників.

Військова майстерність козаків повною мірою виявилась і в морських походах. На січі взагалі вважалося, що справжній козак лише той, хто випробував себе в морському бою. Козацький флот складався з легких, надзвичайно маневрених човнів – чайок. Чайки рухалися за допомогою весел, або вітрил, що давало змогу якнайкраще використовувати погодні умови. Перевагою чайок було й те, що вони могли пришвартуватися до будь-якого берега, на відміну від громіздких і неповоротких турецьких галер.